

УДК 33.012.8-045.45

Джалілов О.О.

аспірант кафедри політичної економії
обліково-економічних факультетів

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК НАПРЯМКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

У статті розглянуто європейський досвід впровадження інтеграції як напрямку економічного розвитку економічних систем. На прикладі п'ятого та шостого розширення ЄС доведена об'єктивна залежність рівня конвергенції та економічних наслідків від впровадження інтеграції. Визначено порогове значення середнього інтегрального показника конвергенції для вступу в ЄС, а також у загальних рисах окреслено сучасний стан готовності економічної системи України до інтеграції у ЄС.

Ключові слова: економічна система, інтеграція, ЄС, напрям економічного розвитку.

Джалилов А.О. ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИНТЕГРАЦИИ КАК НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ: УКРАИНСКАЯ ПЕРСПЕКТИВА

В статье рассмотрен европейский опыт внедрения интеграции как направления экономического развития экономических систем. На примере пятого и шестого расширений ЕС доказана объективная зависимость уровня конвергенции и экономических последствий от внедрения интеграции. Определено пороговое значение среднего интегрального показателя конвергенции для вступления в ЕС, а также в общих чертах очерчено современное состояние готовности экономической системы Украины к интеграции в ЕС.

Ключевые слова: экономическая система, интеграция, ЕС, направление экономического развития.

Dzhalilov O.O. EUROPEAN EXPERIENCE IMPLEMENTATION INTEGRATION AS DIRECTION OF ECONOMIC DEVELOPMENT FOR ECONOMIC SYSTEMS: UKRAINIAN PROSPECT

The article gives full coverage to the question of European experience implementation integration as direction of economic development for economic systems. The fifth and sixth EU enlargement proved objective convergence dependence and economic consequences of integration introduction. Defined threshold value of integral average convergence rate for the EU accession, and in general outlined current state of readiness of Ukraine's economic integration into the EU.

Keywords: economic system, integration, the EU, the direction of economic development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин економічна інтеграція виступає чи не найголовнішим чинником, що забезпечує стабільний розвиток економічних систем провідних країн світу та країн, що розвиваються. Інтеграційні процеси, що розгорнулися практично в усіх регіонах світу, являють собою якісно нову форму міждержавної взаємодії, яка характеризується загальною спрямованістю до створення міждержавних і наддержавних засад. Зазначені процеси виступають відображенням загального процесу формування все більш взаємозалежної та взаємопов'язаної світової економіки, що набуває в окремих сферах і секторах дійсно глобальні масштаби. Вже сьогодні значна частина світової наукової спільноти розвиває ідею теорії мондеалізму, яка зводить розвиток інтеграційних процесів до неминучості об'єднання численних інтеграційних об'єднань у єдиний уніфікований глобальний простір [1, с. 63]. Така тенденція пов'язана у першу чергу з вигодами, які отримують економічні системи окремих країн від поглиблення спеціалізації, міжнародного поділу праці та участі в світових політичних й економічних процесах. Відтак, впровадження інтеграції як напрямку розвитку економічної системи України сьогодні перетворилося на необхідну умову переходу процесу інтернаціоналізації господарського життя на рівень, на якому функціонує глобальна мережа взаємозв'язків цілісного світового господарства з активною участю більшості розвинених країн та країн, що розвиваються. Отже, з одного боку, відмова від участі у такій мережі для економічної системи України означає функціонування в умовах жорстко обмеженої ресурсної бази, завищених цін та тарифів, що значно знижує загальний рівень конкурентоспроможності економіки в цілому.

З іншого боку – інтеграція до об'єднань зі значним рівнем наднаціонального регулювання, без достатнього рівня всебічної підготовки власної економічної системи, для України перетвориться на загальний економічний спад з відповідним скороченням національного виробництва, перетворенням у ринок збуту та ресурсного донора. Виходячи з вищезазначеного, Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 10.11.1994 року [2] та подальших законодавчих актів, які визначили Європейський вектор інтеграції як пріоритет розвитку економічної системи України, вивчення передумов, досвіду та наслідків інтеграції інших економічних систем у Європейський економічний простір сьогодні виступає об'єктивно обумовленою необхідністю та пріоритетним напрямом економічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на актуальність питання інтеграції економічних систем, проблематиці присвячена значна кількість робіт як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Зокрема, лише теоретико-методологічні засади розвитку соціально-економічних систем на основі інтеграційних взаємодій розроблені у фундаментальних працях М. Вебера, В. Вернадського, Р. Гаррода, Х. Зіберта, М. Кастельса, П. Кругмана, Дж. Мілля, А. Маршала, М. Кондратьєва, Я. Корнаї, Д. Рікардо, М. Туган-Барановського, Ф. Рута, Дж. Стігліца, Б. Уліна, С. Хантінгтона, Й. Шумпетера. Практичній частині оглядово-рекомендаційного характеру присвятили свої праці Є. Бойко, М. Бутко, З. Варналія, С. Вовканич, В. Геець, З. Герасимчук, А. Гранберг, М. Пашков, В. Чалий, О. Луговий, Д. Лук'яненко, А. Ревенко, В. Мартинюк, А. Киридон та багато інших.

Мета статті полягає у вивченні досвіду й аналізі наслідків інтеграції економічних систем у Європейський економічний простір, а також відповідний оцінці перспектив інтеграції економічної системи України до ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЄС, як і більшість інтеграційних об'єднань, в рамках економічної інтеграції, яка передбачає лібералізацію умов торгівлі, обумовлює також і військово-політичні аспекти співпраці. Така тенденція характерна для усіх об'єднань з більш глибоким ступенем інтеграції. Вона виявляється у створенні політичних пактів, пактах оборони та міжнародних програмах глобального ядерного роззброєння. Виходячи з вищезазначеного, участь у інтеграційних процесах подібних об'єднань виступає універсальним шляхом вирішення не лише економічних, а й військово-політичних питань як на локальному, так і на глобальному рівнях. Отже, участь у таких інтеграційних об'єднаннях являє собою певну ступінь до більш активного включенню країн, які беруть у них участь, у загальносвітові, глобальні процеси. Але існує й інша частина таких угруповань, яка в більшій мірі являє собою своєрідні форми захисту від глобального натиску транснаціональних корпорацій та провідних країн світу. Відповідно до зазначеної диференціації, ефект та наслідки від участі в інтеграційних процесах можуть бути неоднозначними та радикально відмінними. Теоретично участь у першому типі інтеграційних об'єднань надає можливість країні значно збільшити економічні показники та рівень життя населення за рахунок розширення ринків збуту, у другому – зберегти поточні економічні показники на певний період часу за рахунок збільшення стійкості до зовнішніх впливів. ЄС по відношенню до України може стати як першим так і другим типом об'єднань. Але варто також відзначити, що на практиці участь у інтеграційних об'єднаннях жодного з типів не виступає гарантом позитивних економічних та соціальних зрушень і трансформацій. Така тенденція пов'язана у першу чергу з об'єктивною неготовністю країни до участі у більш глибоких інтеграційних процесах. ЄС як і інші інтеграційні об'єднання, у рамках регіонального розширення та допомоги найшвидшого подолання трансформаційних перетворень сусідніми країнами, як правило, приймають нових членів за умови виконання мінімальних вимог конвергенції, які виступають мірою готовності до включення в інтеграцій-

не об'єднання. Але іноді такий підхід необ'єктивно свідчить про готовність країни до інтеграції. Як наслідок об'єктивна неготовність економічної системи окремої країни до більш активної участі у міжнародній економічній діяльності негативно відображається на темпах її економічного росту та загальному стані її економіки в цілому. Інші країни інтеграційного об'єднання при цьому лише виграють, оскільки отримують нові абсолютно незахищені ринки збуту. Таким чином, позитивний ефект від інтеграції, економічна система може отримати лише за умов наявності достатньої економічної розвиненості, розвиненої виробничої інфраструктури та відповідності рівню конвергенції економік такої структури.

Розглянемо наслідки приєднання деяких економічних систем до ЄС. Враховуючи необхідність апробації результатів дослідження в умовах сучасної економічної кон'юнктури, доцільно буде розглянути сучасний етап розвитку інтеграції ЄС, зокрема п'яте та шосте розширення Союзу у рамках якого приєдналися Чехія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Словенія, Словаччина, Румунія та Болгарія. Оскільки Хорватія вступила до ЄС лише у 2013 році, сьоме розширення не може бути використане як наочний приклад через брак статистичної інформації.

Задля об'єктивності оцінки наслідків лібералізації економічних відносин зазначених країн розглянемо результати їх вступу до ЄС у розрізі чотирьох основних індикаторів, які слугують показником якісних змін. Серед них:

- динаміка ВВП на душу населення, яка об'єктивно відображає стан виробничої інфраструктури країни у часі;
- сальдо зовнішньоторговельного обороту з країнами-членами інтеграційного об'єднання та в цілому, які визначають стан зовнішнього боргу країни, якісні зміни в структурі торгівлі та динаміку змін обсягів державних валютних резервів;
- рівень безробіття, який виступає індикатором зрушень у соціальній сфері, відображає стан економіки в цілому та рівень життя населення;
- динаміка рівня інфляції, яка відображає зміну рівня цін на товари, що входять до споживчого кошика.

Таблиця 1 демонструє динаміку зміни ВВП на душу населення країн, що приєдналися до ЄС у рамках п'ятого та шостого розширень, від моменту їх вступу до стану на 01.01.2013 року.

Таблиця 1

ВВП на душу населення деяких учасників ЄС, євро

країна \ рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ЄС (27)	20 800	21 700	22 500	23 700	25 100	25 100	23 500	24 500	25 200	25 600
Чехія	8 300	9 000	10 200	11 500	12 800	14 800	13 600	14 300	14 800	14 600
Естонія	6 400	7 200	8 300	10 000	12 000	12 100	10 400	10 700	12 100	13 000
Кіпр	16 200	17 300	18 400	19 500	20 700	21 800	20 900	21 000	21 000	20 500
Латвія	4 300	4 900	5 800	7 200	9 600	10 500	8 600	8 600	9 800	10 900
Литва	4 900	5 400	6 300	7 400	8 900	10 100	8 400	8 900	10 200	11 000
Угорщина	7 300	8 100	8 800	8 900	9 900	10 500	9 100	9 600	9 900	9 800
Мальта	11 600	11 600	12 200	12 800	13 700	14 500	14 400	15 400	16 000	16 300
Польща	5 000	5 300	6 400	7 100	8 200	9 500	8 100	9 200	9 600	9 900
Словенія	12 900	13 600	14 400	15 500	17 100	18 400	17 300	17 300	17 600	17 200
Словаччина	5 500	6 300	7 100	8 300	10 200	11 900	11 600	12 100	12 800	13 200
Румунія	2 400	2 800	3 700	4 500	5 800	6 500	5 500	5 800	6 100	6 200
Болгарія	2 400	2 600	3 000	3 400	4 000	4 600	4 600	4 800	5 200	5 400

Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Як свідчать дані таблиці, усі країни, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках, ще до вступу демонстрували позитивну динаміку нарощення обсягів національного виробництва. Така тенденція зберігалася до фінансово-економічної кризи 2008 року, після якої спостерігався деякий спад у 2009 році та відновлення нарощення обсягів виробництва у 2010 році. І хоча як на момент вступу, так і на кінець аналізованого періоду жодна з 12 країн так і не змогла досягти середнього рівня ВВП на душу населення по ЄС, динаміка зміни показника свідчить про фундаментальні зрушення у економіках зазначених країн. На фоні того, що середній приріст ВВП на душу населення по ЄС з 2004 року зріс лише на 18%, найбільшого приросту показника досягли Литва, Словаччина та Латвія, збільшивши його значення на 103,7%, 109,5% та 122,4% відповідно. Найменший приріст показника спостерігався у Румунії, Угорщині та Словенії – 6,9%, 21% та 26,5% відповідно. Польща, Естонія, Чехія, Мальта, Болгарія та Кіпр, з моменту свого вступу до ЄС, також змогли збільшити обсяги національного виробництва у 1,87; 1,82; 1,62; 1,41; 1,35 та 1,19 рази. При цьому середній показник по ЄС зріс лише у 1,18 рази. Таким чином, з моменту свого вступу до ЄС, 11 з 12 аналізованих країн продемонстрували вищі за середні темпи нарощення національного виробництва, що свідчить про значне розширення ринків збуту. Це можна вважати позитивним наслідком приєднання до ЄС.

Такі висновки підкріплені статистичними даними про динаміку зміни сальдо зовнішньоторговельного обороту вищезазначених країн. Як видно з табл. 2,

за рахунок єдиної торговельної політики з третіми країнами, а також за рахунок внутрішньої торгівлі з країнами ЄС майже всі країни, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках, змогли кардинально наростити обсяги експорту та зберегти відносно сталі обсяги імпорту, що призвело до поліпшення поточного рахунку їхнього платіжного балансу, а відтак – до збільшення державних валютних резервів.

Як видно з таблиці, з моменту вступу до ЄС, кардинального поліпшення поточного рахунку платіжного балансу змогли досягти такі країни, як: Чехія, сальдо платіжного балансу якої не лише змінилося з від'ємного на додатне, а і, порівняно з 2004 роком, збільшилося у 16,6 разів; Словенія, яка незважаючи на відносно малу економіку, змогла довести збільшення показника за 8 років у 11,7 рази; Угорщина, яка також, як і Чехія та Словенія, після вступу до ЄС змогла наростити обсяги експорту з відносно сталим показником імпорту та збільшити сальдо платіжного балансу, порівняно з 2004 роком, майже у 2,7 рази; Словаччина, показник якої покращився у 2,5 рази; Болгарія та Румунія, які скоротили від'ємне сальдо у 1,88 та 2,26 рази відповідно.

Для Румунії, Болгарії, Естонії, Латвії, Литви та Польщі приєднання до ЄС обернулося зміною сальдо зовнішньоторговельного обороту також у позитивну сторону. Впродовж аналізованого періоду зазначені країни не змогли перетворити національну економіку на експортоорієнтовану, але досягли суттєвого скорочення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту. Найбільших результатів, серед зазначених країн, досягли Румунія та Болгарія, які змогла за 5 років

Таблиця 2

Динаміка сальдо зовнішньоторговельного обороту країн, що вступили до ЄС у 2004 та 2007 роках, млн. євро

країна \ рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Чехія	-2675	-789	1285	1384	3159	99809	5669	4774	7769	12323
Естонія	-1713	-1934	-2028	-2992	-3406	8470	-783	-525	-707	-1212
Кіпр	-3156	-3661	-3899	-4456	-5269	1110	-4716	-5406	-4928	-4325
Латвія	-2070	-2481	-2842	-4290	-5117	6897	-1512	-1628	-2270	-2430
Литва	-2368	-2480	-3008	-4167	-5303	16077	-1326	-2002	-2675	-2005
Угорщина	-4167	-3997	-2906	-2395	-121	73772	3762	5510	7092	6702
Мальта	-862	-903	-1060	-1204	-996	2367	-1162	-1113	-1370	-1827
Польща	-12827	-11777	-9807	-12909	-18652	115895	-9289	-13823	-15733	-9807
Словенія	-954	-1123	-875	-726	-1063	23204	-237	-674	-554	105
Словаччина	-625	-1702	-2219	-2488	-1533	48370	310	-273	-9	2561
Румунія	-5588	-7346	-10313	-14895	-21762	-23469	-9863	-9451	-9672	-9619
Болгарія	-2942	-3635	-3274	-3676	-8349	-9890	-5176	-3684	-3142	-4691

Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Таблиця 3

Динаміка зміни сальдо торговельного балансу між країнами ЄС, млн. євро

країна \ рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Чехія	4 930	3 171	3 636	5 051	7 164	84 768	9 854	12 712	15 761	16 249
Естонія	-413	-1 111	-1 432	-2 911	-3 352	5 934	-1 334	-1 400	-2 033	-2 737
Кіпр	-1 898	-2 553	-2 649	-3 042	-3 600	770	-3 451	-3 825	-3 416	-3 102
Латвія	-1 465	-1 823	-2 087	-3 481	-4 263	4 730	-1 569	-1 874	-2 858	-3 506
Литва	-914	-1 300	-1 202	-2 517	-4 072	9 694	-170	-445	-594	-276
Угорщина	4 807	3 768	3 537	3 707	6 518	57 672	8 583	10 581	10 220	9 223
Мальта	-973	-1 143	-1 261	-1 270	-1 482	954	-1 585	-1 566	-2 034	-2 650
Польща	-3 078	-5 854	-5 019	-4 158	-7 953	90 178	166	250	-153	5 607
Словенія	-1 670	-2 837	-2 435	-2 295	-1 756	15 799	-478	252	450	454
Словаччина	1 757	409	678	2 022	4 056	41 285	4 644	5 838	6 617	8 213
Болгарія	-1 335	-1 654	-2 283	-2 302	-4 559	-5 110	-2 523	-1 787	-1 294	-2 785
Румунія	-2 700	-3 187	-4 915	-7 647	-15 314	-16 069	-6 867	-6 963	-7 789	-8 561

Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

досягти скорочення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту на 55,8% та 43,8% відповідно. Естонія за 8 років досягла скорочення від'ємного показника на 37%, Литва скоротила зазначений показник на 19,1%, Польща – на 16,7% і Латвія на 9,7%.

І лише для Кіпру та Мальти приєднання до ЄС обернулося зменшенням валютних резервів та збільшенням від'ємного сальдо торговельного балансу. З моменту вступу і на кінець 2012 року Кіпр збільшив від'ємне сальдо на 18,1% та зменшив валютні резерви на 664 млн. євро, а Мальта – на 102,3% та 924 млн. євро відповідно.

Таким чином, приєднання до ЄС для чотирьох з дванадцяти зазначених країн означало переорієнтацію національної економічної системи на експорт-орієнтовану, ще для шести – скорочення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту і лише для двох – зменшення валютних резервів. Останнє пояснюється відсутністю конкурентоздатної виробничої інфраструктури у національних економічних системах Мальти та Кіпру. Але, для того щоб пересвідчитись у вірності зроблених висновків, варто також розглянути наслідки приєднання зазначених країн до ЄС з точки зору зміни обсягів експортно-імпорتنних операцій з країнами-учасниками ЄС, табл. 3.

Як видно з таблиці 3, для Польщі та Словенії вступ до ЄС означав кардинальну зміну стану поточного рахунку їх платіжного балансу з країнами Євросоюзу. Протягом 9 років вони не лише змогли зберегти сталі обсяги імпорту, а й збільшити власні обсяги експорту так, що сальдо торговельного балансу з країнами ЄС збільшилося у 1,96 та 1,16 разів відповідно. Для Чехії, Угорщини та Словаччини, які ще до вступу у ЄС мали додатне сальдо, вступ до Союзу лише розширив ринки збуту. На кінець аналізованого періоду, порівняно з 2004 роком, зазначені країни досягли збільшення показника у 5,12; 2,45 та 20,1 рази, що свідчить про суттєве збільшення валютних резервів національних економічних систем зазначених країн. Болгарія, Румунія та Литва за рахунок торгівлі з іншими членами ЄС також змогли збільшити валютні резерви та скоротити від'ємне сальдо торговельного балансу, яке з моменту вступу до ЄС скоротилося на 39, 44 та 79% відповідно.

І лише у випадку Естонії, Кіпру, Латвії та Мальти приєднання до Союзу насправді мало ефект «відкритих дверей» для імпорتنних товарів з ЄС. З моменту їх вступу, від'ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту з країнами ЄС для Естонії збільшилося у 2,46 рази, Кіпру – 1,21 рази, Латвії – 1,92 рази і Мальти – 2,31 рази відповідно. Таким чином, загальним скороченням від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту Латвія та Естонія завдячує єдиній торговельній політиці ЄС та внутрішній переорієнтації й трансформації національної економічної системи. Що у свою чергу доводить гіпотезу про те, що об'єктивно позитивних наслідків від приєднання до інтеграційного об'єднання національна економічна система може отримати лише за умови наявності конкурентоспроможної виробничої інфраструктури та достатнього рівня конвергенції відносно об'єднання.

Таблиця 4

Динаміка рівня безробіття країн ЄС, %

країна\ рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ЄС (27)	9,1	9,3	9,0	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7	10,5
Чехія	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0
Естонія	10,1	9,7	7,9	5,9	4,6	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2
Кіпр	10,7	10,6	9,1	6,9	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0
Латвія	12,4	11,3	8,0	5,2	3,8	5,3	13,6	18,0	15,4	13,4
Литва	3,8	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1
Угорщина	7,7	7,2	6,9	6,9	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5	6,4
Мальта	4,2	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4	5,3
Польща	7,1	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9
Словенія	17,7	18,4	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0
Словаччина	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7
Болгарія	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3
Румунія	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9

Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Таблиця 5

Динаміка рівня інфляції країн ЄС

країна\ рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ЄС (27)	2,1	2,3	2,3	2,3	2,4	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6
Чехія	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5
Естонія	1,4	3,0	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1	4,2
Кіпр	4,0	1,9	2,0	2,2	2,2	4,4	0,2	2,6	3,5	3,1
Латвія	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3
Литва	-1,1	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2
Угорщина	4,7	6,8	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7
Мальта	1,9	2,7	2,5	2,6	0,7	4,7	1,8	2,0	2,5	3,2
Польща	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4,0	2,7	3,9	3,7
Словенія	5,7	3,7	2,5	2,5	3,8	5,5	0,9	2,1	2,1	2,8
Словаччина	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7
Болгарія	2,3	6,1	6,0	7,4	7,6	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4
Румунія	15,3	11,9	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4

Примітка. Складено автором за даними джерела [3].

Оскільки попит на продукцію національного виробника, за наявності конкурентоздатної виробничої інфраструктури, після приєднання країни до ЄС завжди зростає, остання виступає гарантом створення нових робочих місць, що у свою чергу зменшує рівень безробіття у країні. Таку тенденцію досить чітко можна прослідкувати й на прикладі країн, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках, табл. 4.

Як видно з таблиці 4, в усіх, за винятком Польщі, країнах, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках, спостерігалась тенденція до зниження рівня безробіття. Тренд був чітко виражений лише до 2008 року, після чого рівень безробіття значно підскочив, що пояснюється економічною кризою 2008 року. Але навіть за той короткий докризовий проміжок часу вступ до ЄС означав для Чехії зниження безробіття на 3,9%, Естонії – 4,2%, Кіпру – 2,9%, Латвії – 6%, Литви – 0,1%, Угорщини – 1,2%, Мальти – 2%, Словенії – 8,8%, Словаччини – 2,4%, Болгарії – 6,5%, Румунії – 1,9%. Оскільки подальший ріст безробіття по країнах супроводжувався також і загальним скороченням ВВП на душу населення по країнам, табл. 2.3, можна зробити висновок про загальне скорочення виробництва внаслідок кризи, що й стало причиною ростучого безробіття. Польща стала виключенням з тренду не через негативний вплив

вступу до ЄС, а скоріше через внутрішні трансформації та переорієнтацію національної економічної системи, внаслідок чого безробіття почало рости задовго до вступу у ЄС, додаток Е4.

Останній індикатор, спираючись на який ми й зробимо остаточні висновки, також свідчить про відсутність негативних наслідків після інтеграції, табл. 5.

Як свідчать дані таблиці, для усіх дванадцяти країн протягом аналізованого періоду був характерний повзучий тип інфляції, який не перевищував 10%. Виняток склали Естонія, Латвія, Литва та Болгарія у передкризові та кризові 2007 – 2008 роки, чим власне і пояснюється подібний стрибок. Загалом, враховуючи індивідуальні особливості розвитку економічних систем зазначених країн, для жодної, протягом аналізованого періоду, темпи не перевищували нормальні. Більше того, західні економісти розглядають її як елемент нормального розвитку економіки з огляду на те, що незначна інфляція, яка супроводжувана відповідним зростанням грошової маси, здатна за певних умов стимулювати розвиток виробництва, модернізацію його структури. Зростання грошової маси прискорює платіжний оборот, здешевлює кредити, сприяє активізації інвестиційної діяльності та зростанню виробництва. Зростання виробництва, в свою чер-

Таблиця 6

Інтегральний показник конвергенції країн, що приєдналися до ЄС у 2004 році

країна	Чехія	Естонія	Кіпр	Латвія	Литва	Угорщина	Мальта	Польща	Словенія	Словаччина
Бельгія	1,18	1,44	1,82	1,68	1,59	1,11	0,91	1,44	1,14	1,04
Данія	0,92	1,15	1,12	1,23	1,22	0,89	0,68	0,95	0,87	0,8
Німеччина	1,03	1,25	1,24	1,37	1,33	0,99	0,74	1,09	0,99	0,9
Ірландія	1,23	1,21	1,47	1,45	1,37	1,09	0,98	1,42	1,17	1,07
Греція	1,35	1,36	1,12	1,4	1,42	1,11	1	1,26	1,28	1,13
Іспанія	0,81	0,9	0,94	0,95	0,96	0,71	0,63	0,79	0,78	0,66
Франція	0,91	1,15	1,16	1,22	1,21	0,87	0,66	0,92	0,89	0,78
Італія	1,33	1,67	1,45	1,72	1,73	1,14	0,94	1,25	1,29	1,13
Люксембург	0,86	0,92	1,45	1,16	1,07	0,74	0,71	1,12	0,82	0,72
Нідерланди	1,06	1,31	1,66	1,55	1,46	1,04	0,82	1,35	1,01	0,95
Австрія	0,99	1,24	1,39	1,36	1,32	0,96	0,74	1,14	0,96	0,87
Португалія	0,95	1,18	1,11	1,24	1,24	0,9	0,69	0,94	0,9	0,81
Фінляндія	0,83	0,92	1,1	1,03	1	0,74	0,65	0,87	0,82	0,69
Швеція	0,87	0,96	1,03	1,08	1,04	0,79	0,67	0,95	0,84	0,76
Великобританія	0,71	0,81	0,81	0,87	0,86	0,64	0,54	0,73	0,68	0,61
Кінт.сер. до ЄС	1,002	1,165	1,258	1,287	1,255	0,915	0,757	1,081	0,963	0,861

Примітка. Розраховано автором за даними джерела [3].

Таблиця 7

Інтегральний показник конвергенції країн, що приєдналися до ЄС у 2004 році

країна	Болгарія	Румунія	країна	Болгарія	Румунія
Бельгія	1,23	1,15	Люксембург	0,86	0,83
Чехія	0,91	0,90	Угорщина	1,21	1,12
Данія	0,80	0,74	Мальта	1,19	1,12
Німеччина	1,30	1,26	Нідерланди	0,95	0,95
Естонія	0,86	0,84	Австрія	0,96	0,97
Ірландія	1,12	1,00	Польща	0,99	0,87
Греція	1,29	1,14	Португалія	1,19	1,08
Іспанія	0,84	0,72	Словенія	0,88	0,87
Франція	0,85	0,76	Словаччина	0,92	0,89
Італія	1,66	1,50	Фінляндія	0,84	0,77
Кіпр	1,18	0,99	Швеція	0,80	0,74
Латвія	0,96	0,80	Великобританія	0,78	0,68
Литва	0,87	0,86	Кінт.сер. до ЄС	1,0176	0,942

Примітка. Розраховано автором за даними джерела [3].

гу, призводить до відновлення рівноваги між товарною та грошовою масами при більш високому рівні цін.

Таким чином, автор дійшов висновку, що з 12 економічних систем, що інтегрувалися до ЄС у рамках п'ятого та шостого розширень, лише Мальта отримала деякі негативні наслідки від використання інтеграції у якості напряму економічного розвитку.

Таку тенденцію можна легко пояснити, розрахувавши середній інтегральний показник конвергенції для усіх країн, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках. Для десяти країн, що приєдналися у 2004 році, такий показник буде розраховуватися відносно 15 країн, табл. 6. Для Болгарії та Румунії, оскільки вони вступили у ЄС пізніше, такий показник буде розрахований відносно 25 країн, табл. 7.

Як видно з таблиці 6, найвищий рівень конвергенції з десяти країн, що вступили у 2004 році до ЄС, спостерігався у Латвії, Кіпрі та Литві, середній інтегральний показник яких склав 1,287; 1,258 та 1,255. Чехія, Естонія, Польща та Словенія вступили до ЄС середніми значеннями інтегрального показника. Найнижчий рівень конвергенції на момент вступу був характерним для Мальти, Словаччини та Угорщини – 0,757; 0,861 та 0,963 відповідно.

Що ж стосується Румунії та Болгарії, то, як видно з табл. 7, обидві країни на момент вступу мали середній рівень інтегрального показника конвергенції відносно 25 країн – членів Євросоюзу.

Таким чином, з дванадцяти країн, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 роках, десять на момент вступу мали досить високий середній інтегральний показник конвергенції. І лише Словаччина та Мальта відрізнялися низьким значенням зазначеного показника, який не відповідав нормативному – 1. Виходячи з вищезазначеного та враховуючи деякі отримані негативні наслідки від інтеграції на Мальті з середнім інтегральним показником конвергенції на рівні 0,757 та позитивні економічні зрушення Словаччини з середнім інтегральним рівнем 0,861, автор дійшов висновку про те, що рівень конвергенції Словаччини виступає пороговим рівнем інтеграції до ЄС. Відповідно, Мальта, маючи рівень конвергенції нижчий за пороговий, й отримала негативні наслідки від інтеграції у вигляді збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Більше того, враховуючи відсутність розвиненої виробничої інфраструктури, такий результат був навіть очікуваним. Що ж стосується Кіпру, середній інтегральний показник якого був вищим від нормативного, то збільшенням від'ємного сальдо він завдячує відсутній виробничій інфраструктурі. Загалом, враховуючи усі отримані результати, можна зробити висновок про очікуваність та відповідність наслідків інтеграції економічних систем зазначених країн їх рівню конвергенції на момент вступу до ЄС.

Що ж стосується інтеграції економічної системи України до ЄС, то погляди на подальшу лібералізацію економічних відносин як вітчизняних так і закордонних фахівців розділились. З одного боку, Україна, обравши європейський вектор інтеграції, чітко визначилася з політичним курсом і зробила чимало кроків в бік європейської інтеграції. Зокрема:

- з 01.01.2000 року на території України введені нові стандарти бухгалтерського обліку, які відповідають європейським та міжнародним нормам;
- в Україні прийнята стратегія щодо збільшення прозорості економічної діяльності українських підприємств, зокрема шляхом проходження зовнішнього та міжнародного аудиту;

- створені законодавчі передумови для виходу українських підприємств на міжнародні фінансові ринки;

- удосконалені механізми приватизації та перехід до грошового етапу приватизації державних підприємств;

- регулярне проведення заходів з боротьби проти корупції;

- проведені заходи з розвитку національного фондового ринку;

- сформована розвинена банківська сфера з використанням передової інфраструктури, що базується на сучасних інформаційних системах;

- впровадженні численні заходи з розвитку транспортних та енергомереж;

- проведені заходи з вдосконалення системи охорони навколишнього середовища;

- проведені інші заходи з внутрішнього організаційного, фінансового, правового та інформаційного забезпечення.

Але, з іншого, незважаючи на значну кількість проведених заходів з підготовки економічної системи України до асоціації та подальшого вступу в ЄС, Україна все ще об'єктивно не готова до таких кроків, про що свідчать дані табл. 8.

Таблиця 8

Інтегральні значення показника конвергенції економічної системи України відносно ЄС

Країна	Кінт.	Країна	Кінт.	Країна	Кінт.
Хорватія	0,733	Франція	0,054	Польща	0,163
Бельгія	0,136	Італія	0,056	Португалія	0,086
Болгарія	0,194	Кіпр	0,144	Румунія	0,120
Чехія	0,151	Латвія	0,160	Словенія	0,147
Данія	0,134	Литва	0,159	Словаччина	0,154
Естонія	0,154	Люксембург	0,130	Фінляндія	0,136
Греція	0,063	Угорщина	0,163	Швеція	0,134
Німеччина	0,136	Мальта	0,148	Великобританія	0,075
Ірландія	0,136	Нідерланди	0,136	Польща	0,163
Іспанія	0,080	Австрія	0,135	Кінт. Сер.	0,148

Примітка. Розраховано автором за даними джерела [3; 4].

Як видно з таблиці, станом на 01.01.2013 року середній інтегральний показник конвергенції економічної системи України відносно ЄС у 5,8 рази нижчий за порогове значення, що свідчить про абсолютну економічну недоцільність впровадження подальших заходів лібералізації економічних відносин. Окрім цього, існує цілий ряд проблемних питань, що перешкоджають та гальмують інтеграцію економічної системи України до ЄС, зокрема політична та соціально-економічна нестабільність, повільне реформування усіх фінансово-економічних сфер, невідповідність законодавчої бази, екологічна ситуація та багато іншого.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновок про об'єктивну відповідність готовності економічної системи до інтеграції її середньому інтегральному показнику конвергенції відносно інтеграційного об'єднання. Виходячи з такої тенденції, як свідчить європейський досвід, лише за умов досягнення порогового значення показника, інтеграція принесе позитивні наслідки. Для ЄС порогове значення такого показни-

ка складає 0,861, що станом на 01.01.2013 року у 5 разів більше від значення середнього інтегрального показника економічної системи України. Таким чином, розрахунки проведеного дослідження свідчать про абсолютну економічну недоцільність на теперішньому етапі впроваджувати подальшу політику лібералізації економічних відносин з ЄС, оскільки це може призвести до багаторічного економічного спаду. У підтвердження таких висновків варто нагадати про значну кількість недоліків економічної системи України основними з яких виступає енергоємність національного виробництва, його невідповідність європейським та міжнародним стандартам, а відповідно й його неконкурентоздатність.

УДК 330.341.1

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шуканов П. В. Влияние этнополитического фактора на процессы глобализации и регионализации / Шуканов П. В. // Региональные перспективы. – 2000. – № 1(8). – С. 59-64.
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
3. The official website of European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm.
4. World Development Indicators [Електронний ресурс] / The official website of the World Bank. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/all>.

Здир В.А.

*кандидат економічних наук,
завідувач відділення обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу*

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ СФЕРИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізований сучасний стан наукової сфери та рівень витрат держави на інноваційну діяльність. Досліджено кількість працівників, зайнятих науковою та науково-технічною роботою. Виокремлено конкурентоздатний на світовому рівні потенціал вітчизняної науки.

Ключові слова: наукова сфера, інноваційний розвиток економіки, вітчизняна наука, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал.

Здир В.А. РОЛЬ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ СФЕРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье проанализировано современное состояние научной сферы и уровень расходов государства на инновационную деятельность. Исследовано количество работников, занятых научной и научно-технической работой. Выделен конкурентоспособный на мировом уровне потенциал отечественной науки.

Ключевые слова: научная сфера, инновационное развитие экономики, отечественная наука, инновационная деятельность, инновационный потенциал.

Zdir V.A. THE ROLE OF RESEARCH SPHERE IN FORMING THE INNOVATIVE MODEL OF UKRAINIAN ECONOMY DEVELOPMENT

This article reviews the current state of scientific fields and the level of public expenditures on innovation. Investigated the number of workers employed scientific and technical work. Author determined competitive on a global level potential domestic science.

Keywords: scientific scope, innovative economy, domestic science, innovation, innovation potential.

Постановка проблеми. Домінантою у становленні моделі економічного зростання в ХХІ столітті повинна стати системність інноваційних процесів, наукових знань, нових технологій, продуктів і послуг. Вирішальними чинником розвитку суспільства завжди були інновації, наука та нові технології, тому інноваційність стає невід'ємною характеристикою сучасної економіки. Інноваційна спрямованість – імператив не тільки сьогодення, але і найближчого майбутнього людської діяльності в будь-якій сфері, що забезпечує суб'єктам господарювання конкурентні переваги, сприяє зміцненню їх ринкових позицій, а також сприяє економічному зростанню тих держав, які підтримують розвиток інноваційної діяльності у своїй країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних і практичних аспектів інноваційної моделі розвитку займалися такі відомі економісти, як Л. Антонюк [1], В. Геець [8], О. Лапко [3, 6], Б. Патон [9], А. Поручник [1], В. Савчук [1], Л. Федулова [5, 7] та ін.

Постановка завдання. Незважаючи на те, що методологічні основи дослідження сутності інновації та інноваційної діяльності закладені у працях представників різних наукових шкіл та течій, багато робіт вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів присвячено різнобічним аспектам формування інноваційної моделі розвитку, все ж загалом у вітчизняній науці інноваційна модель розвитку національної економіки потребує дослідження та розробки, оскільки є відносно новою, складною, різноплановою, стосується багатьох аспектів ринкової трансформації національної економічної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан наукової сфери України обумовлено довгостроковим негативним впливом загальноекономічних проблем, пов'язаних зі структурною деформованістю економіки країни, домінуванням в ній низькотехнологічних укладів, виробництв продукції з низьким рівнем доданої вартості, які об'єктивно малосприйнятливі до сучасних наукових досягнень.